

Visie Agrifirm t.a.v. mondiale voedselvoorziening in tijden van oorlog

4 mei 2022

Inleiding

De Tweede Kamer heeft gevraagd om inzichten vanuit Agrifirm t.a.v. de mondiale voedselvoorziening in tijden van oorlog, met focus op de korte termijn (minder dan 6 maanden).

Allereerst is het belangrijk om de feiten scherp te krijgen:

- Zonder oorlogssituatie zou momenteel vanuit Oekraïne ongeveer 5 miljoen ton agrarische grondstoffen per maand worden geëxporteerd. Op dit moment is dit ongeveer 10% daarvan. Dit betreft vooral granen, zonnebloem en raapproducten (olie, en de eiwithoudende restproducten daarvan). Deze producten zouden normaal gesproken hun weg vooral vinden naar het Midden-Oosten, Noord-Afrika en Europa.
- Op productieniveau zijn de effecten van de oorlog beperkt. Oekraïne produceert 4,2 procent van de wereldwijde productie in granen (maïs, tarwe¹). Op handelsniveau zijn de effecten zeer groot, want Oekraïne en Rusland zijn goed voor 30% van alle wereldwijde handel in granen.
- Daarnaast zijn zowel Oekraïne als Rusland belangrijke exporteurs van kunstmeststoffen. Net als bij granen zijn Oekraïne en Rusland goed voor 30% van de geïmporteerde meststoffen (stikstof, fosfaat) naar Europa. Voor Kali is dit meer dan 50%.
- Indien verder geen rekening wordt gehouden met de effecten van de beschikbaarheid van gas is, ten aanzien van productie, de analyse van Agrifirm als volgt:
 - Er is wereldwijd voldoende productiecapaciteit. Daarnaast zijn handelsstromen vanuit m.n. Rusland en Belarus zich aan het verleggen. Dus wereldwijd zal het effect hiervan nivelleren (qua beschikbaarheid).
 - Ten aanzien van fosfaat geldt hetzelfde. Daarnaast zijn er voldoende mijnen buiten de getroffen landen, die hun capaciteit kunnen opvoeren.

Dus de feitelijke problematiek op wereldschaal is niet zozeer de hoeveelheid grondstoffen, maar de verstoringen van de markten op een heel korte termijn, met grote prijsstijgingen tot gevolg.

Prijsstijgingen die doorwerken in de prijzen van voedingsmiddelen, voor zowel plantaardige voedingsmiddelen (zoals brood, etc.) als dierlijke voedingsmiddelen. Over de effecten en maatregelen t.a.v. vervanging van kunstmest is voldoende geschreven en zijn ook maatregelen door de Nederlandse regering genomen.

¹ World Agricultural Supply and Demand Estimates, USDA, April 8, 2022

Wat moet je niet doen?

Het is duidelijk dat de akkerbouw en veehouderij zwaar wordt geraakt door deze ontwikkelingen. Als Agrifirm zijn we ons er van bewust dat er een trend gaande is naar minder dierlijke eiwitten in het humane dieet. Wij zien ook de transitie naar meer producten van plantaardige oorsprong, en zetten daar ook vol op in.

Voorbeelden daarvan zijn o.a. het project ME-AT, dat we uitvoeren met VION, waarbij veldbonen worden ontwikkeld voor vleesvervangers. En als Agrifirm huldigen we ook het standpunt dat grondstoffen, geschikt voor humane consumptie, minimaal moeten worden ingezet voor het voeden van dieren.

Maar dit zijn lange termijn transities, en de vraag naar dierlijke producten in Nederland, Europa en de rest van de wereld op dit moment is een gegeven.

De overheid moet niet ingrijpen in de dierlijke productieketens. In China hebben we enkele jaren geleden gezien wat er gebeurt als een productieketen (in dit geval door de varkenspest, en daaraan gekoppelde grootschalige ruiming van dieren) wordt verstoord. Het is belangrijk om te realiseren dat aan de productie van het consumentenproduct een lange keten vooraf gaat. Als voorbeeld:

- Een legkip is na een opfokperiode van 5 maanden circa 20 maanden in productie, en legt in die periode circa 500 consumptie-eieren.
- Maar er is ook een vermeedingsketen om te zorgen dat er over 2 jaar weer nieuwe legkippen zijn. Een moederkip komt eveneens uit een ei, en wordt eerst verzorgd om moederkip te worden gedurende 5 maanden. Een moederkip produceert ongeveer 400 broedeieren in haar leven. De moederkippen komen weer voort uit grootouderdieren, met een vergelijkbare cyclus van opfokken en eieren leggen.
- Als de productie voor consumptie-eieren zou worden verminderd, wordt ook deze gehele opfokcyclus verstoord. En als deze is lamgelegd, duurt het vaak jaren voordat deze weer is hersteld. Ook dit is een internationale markt, en de gevolgen van dit soort verstoringen werken jaren door in allerlei markten.

Hetzelfde kan beschreven worden voor varkens, vleeskuikens, etc. De kern is: Ga niet onverhoeds sturen op de reductie van dierlijke productie, met het idee, dat dit daarna weer eenvoudig hersteld kan worden. De effecten gaan heel diep de keten in en zullen leiden tot grote verstoringen.

Hoe reageert de markt op grote prijsstijgingen?

Om dieren te voeden zijn twee zaken essentieel: Energie en eiwit. Energie heeft het dier nodig om te overleven (onderhoudsenergie) en te groeien. En eiwit voor de groei (vlees) of productie (eieren, melk). De marktverstoring omvat energierijke grondstoffen (maïs, bevat koolhydraten, hetgeen gebruikt wordt voor energie; olie) en eiwitrijke grondstoffen (de restproducten van de zonnebloem- en raapolie).

Bij hoge marktprijzen gebeurt het volgende:

- De eerste knop. De industrie gaat op zoek naar alternatieven: maïs kan worden vervangen door bijvoorbeeld tarwe en voormalige voedingsmiddelen, zonnepitschroot door erwten of veldbonen.
- Maar er is een belangrijke tweede knop: De productie per dag van het dierlijk product gaat beperkt worden door minder voer te verstrekken: De melkgift gaat omlaag en de groei van het varken per dag gaat omlaag.

De mate dat deze laatste knop wordt ingezet hangt af van de afzetprijzen: Wat krijgt de boer voor het dierlijke product? Dus er zijn drie samenhangende zaken:

- Grondstofprijzen en beschikbaarheid van alternatieven;
- De productie-opbrengsten;
- De prijs van het product voor boer of teler (af boerderij).

Deze drie zoeken uiteindelijk een nieuw evenwicht, waarbij naar onze verwachting het volume van dierlijk product (tijdelijk) omlaag zal gaan.

Voor de akkerbouw is in feite een vergelijkbaar mechanisme aan de orde. De opbrengst wordt gestuurd door de beschikbaarheid van meststoffen. Bij hoge inputprijzen zal ook daar de afweging worden gemaakt of de opbrengsten te rechtvaardigen zijn vanuit de hoge inputprijzen, en dus zal de opbrengst gaan dalen.

Wat betekent dit nu allemaal voor mondiale voedselzekerheid?

- Op zich is beschikbaarheid op wereldwijd niveau niet het grote onderwerp. Korte termijn, regionaal, of voor heel specifieke sectoren (zoals de biologische sector) kan dit wel tot issues leiden, maar op de middellange termijn zien we daar geen heel grote vraagstukken.
- Wat we wel zien is allereerst stijging van de consumentenprijzen. En dat is een zorg in Nederland, vooral voor mensen met een smalle beurs. Maar zeker ook een zorg voor de armste landen in deze wereld.
- Onze grote zorg is de positie van boer en teler, waar ook ter wereld. Grondstofprijzen voor boer en teler stijgen – veevoer, meststoffen. En hopelijk stijgen ook de prijzen van de geproduceerde producten voor boeren en telers. Maar of dat allemaal even snel gaat, of niet, dat is het grote risico. En Door tijdelijk heel slechte marges voor boeren en telers kun je enorme problemen krijgen.

Wat moet de overheid zeker niet doen (korte termijn)?

Ga niet ingrijpen in de dierlijke productieketen vanuit het idee dat we daarmee granen vrijspelen voor de consument. Dat is waar, en misschien op de lange termijn belangrijk, maar de schade door de effecten dieper weg in de keten zijn enorm en zal nog jaren voelbaar en zichtbaar zijn.

Wat moet de overheid dan wel doen (korte termijn)?

Heb allereerst aandacht voor het dempen van de prijseffecten van consumentenproducten. Als er om politieke redenen de behoefte bestaat om tegelijkertijd te sturen op meer plantaardige eiwitten in het dieet, stuur dan op het extra dempen van prijseffecten op plantaardige producten, bijvoorbeeld op het brood. Maar dit wordt niet aanbevolen, omdat een daadwerkelijke uitwerking uitermate complex zal blijken te zijn.

Heb zeker ook aandacht voor hulp aan de armere landen, want daar doen de effecten van de oorlog echt zeer.

Let scherp op de korte termijn financiële effecten voor boeren en telers. Er zullen periodes van grote margedruk bij boer en teler ontstaan, en die moeten overbrugd kunnen worden.

Zorg dat de druk van de markt wordt gehaald door handelsbarrières (eventueel tijdelijk) weg te halen. Tref verdere maatregelen (zoals derogatie op gebruik van grondstoffen) om de biologische markt te beschermen.

Wat moet de overheid dan wel doen (langere termijn)?

Duidelijk is dat het mondiale voedselsysteem kwetsbaar is. Dit hebben we niet alleen gezien tijdens de huidige oorlogssituatie. Maar de blokkering van het Suez-kanaal door de Ever Green, de door Covid-19 veroorzaakte verstoring van het wereldwijde transport heeft aangetoond dat het voedselsysteem kwetsbaar is. Die kwetsbaarheid is te beïnvloeden op een aantal manieren:

- Onze zelfvoorzieningsgraad – en in die zin dient de vrijblijvendheid af te gaan van het Nationale en Europese eiwitplan. Om meer eiwitten te produceren in Nederland is niet het onderzoek de sleutel. Uiteindelijk gaat het over de opbrengstprijis, die moet concurreren met de alternatieve keuzes. In heel veel landen in Europa is sprake van stimulering van de teelt. Nederland moet mee, en zou dit ook serieus kunnen overwegen.
- Maar nog belangrijker: Stimuleer de consumptie er van.
- We gebruiken te veel grondstoffen voor veevoer: Het is noodzakelijk dat we stappen gaan zetten naar grondstoffen voor veevoer, die niet in concurrentie zijn met producten voor humane consumptie. En dat kan op twee manieren:
 - In Europa wordt 90 Miljoen ton eten weggegooid – het is belangrijk te realiseren dat de hele voerindustrie in Europa 150 Miljoen ton voer aan dieren verstrekt. Een veel groter deel daarvan zou kunnen worden vervangen door voormalige voedingsmiddelen². Tot op heden was dit economisch niet aantrekkelijk, ook rekening houdend met de noodzakelijke voorwaarden om dit voedselveilig te kunnen toepassen. Het financieel stimuleren (en belonen) van de transitie is cruciaal.
 - En er moet gestuurd worden op een transitie met een uitgebalanceerde set aan parameters, die zowel operationeel in de veevoerbedrijven te gebruiken is en die voldoet aan maatschappelijke wensen: Het aandeel circulair veevoer. Systemen daartoe zijn in ontwikkeling, maar deze dienen met spoed geïmplementeerd te worden in het publiek, private domein.
- Eenzelfde betoog kan worden gegeven over meststoffen. De transitie naar groene, circulaire meststoffen is cruciaal en zal ook de afhankelijkheid van de wereldwijde handel beïnvloeden. Groene, circulaire meststoffen zijn meststoffen, die met groene energie worden geproduceerd en gebruik maken van circulaire grondstoffen. Het is cruciaal dat over deze transitie duidelijkheid ontstaat: Wat is een groene, circulaire meststof? En indien een product nog niet 100% groen, of 100% circulair is, past deze dan nog in de definitie? Het is het advies is om deze definitie-discussie op korte termijn af te ronden.

Conclusie en samenvatting:

- Stuur niet op 'geen graan in het veevoer': hiermee verstoort je grote ketens van toelevering en die verstoringen zullen nog jarenlang doorwerken in de voedselketen;
- Help wel de kosten van voedselinflatie te dempen, met extra aandacht voor ontwikkelingslanden;

² Tot op heden wordt ongeveer 6 Miljoen ton voormalige voedingsmiddelen gebruikt als veevoeding.

- Zorg wel voor het verdienmodel van boer en teler, vooral om korte termijn grote margedruk op te kunnen vangen.
- Stimuleer op lange termijn de vermindering van de feed/food competitie;
- Zoek naar andere energievormen dan plantaardige vervangers voor fossiele brandstoffen.

Enkele woorden over gas en meststoffen

De beschikbaarheid van aardgas, en het feit dat we in Nederland een zeer grote productiecapaciteit van stikstofkunstmest hebben staan, speelt nog een belangrijke rol³. Dit geeft Nederland wel een bijzondere verantwoordelijkheid. Zoals ook al op andere plaatsen genoteerd bewijst dit dat op korte termijn de transitie naar een groene en /of circulaire productie van stikstofmeststoffen noodzakelijk is.

³ Bijna 17% van de productie van stikstofkunstmest in Europa vindt plaats in Nederland (bijna 10 keer het Nederlandse verbruik).